

הכיסופים אל האדמה הטובה

מחמוד אלרימאוי

מעריבת: יהודה שנהב־שהרבני

אבו אלעבד פשט את הפופיה והעגאל מעל ראשו שכבר אחזה בו השיבה והניח אותם לצידו על השמיכה המזוהמת. החום היה בלתי נסבל והוא שיחרר מחזהו אנחה עמוקה. הוא לא יכול היה לפשוט מגופו הכחוש את בגדי סוכנות הסער! שכן האוהל היה נטול דלת ומולו היו בנות ונשים. הוא התיר את שרוכי נעליו המגושמות והשליך אותן אל קרן זוית. אחר כך פרש את רגליו מתוך לאות רבה ואיכשהו הניח מעיל ישן מתחת לראשו. הוא נשען על כף ידו הגסה והסדוקה, מנסה, לא מוותר, לנוח לאחר שהתעייף מעבודת הבניין בהר הסמוך שארכה עשר שעות.

באותה עת שהתה אום אלעבד אצל השכנים שבאוהל הסמוך ודיברה איתם על ההפסקה הממושכת של זרם המים הדלוחים ועל חייה בכלל, אשר יותר ממחציתם כבר חלפו. בתו ח'דיג'ה, חסרת המזל, לומדת בבית המלאכה לתפירה. באותה עת, חסן, בנו הצעיר בן העשרים, עישן, לגם תה ושיחק בקלפים, כשהוא מנצח ומפסיד לחלופין. בזמן האחרון הוא אף למד לגדף אנשים ללא סיבה.

"אולי הוא במקום אחר. מי יודע...?" נאנח אבו אלעבד ומחה מקצה חוטמו טיפת זיעה. אוזניו השעירות קלטו ממכשיר הרדיו, שנשמע כבעל סוללות חדשות, שיר על ירושלים. הוא לא יכול היה לזהות את תחושותיו האמיתיות בקשר לשיר והתהפך על מותנו השנייה. הוא הרגיש כאב, כאילו פטיש הלם על דפנות ראשו, ואמר לעצמו: ארורים החיים. הוא חש בתנומה שהתגנבה אל עיניו מבלי שיוכל להתנגד לה והתמסר לה לחלוטין.

* מחמוד אלרימאוי נולד בשנת 1948. את מרבית שנות ילדותו עשה בעיר יריחו. הוא עזב את יריחו בשנת 1967 ובמשך כעשור דילג בין ביירות, קהיר וכווית ועסק בכתיבה עיתונאית. מאז 1978 הוא מתגורר בעמאן וכותב טור יומי בעיתון הירדני אלראיי. אלרימאוי פרסם כמה קובצי סיפורים וביניהם עירום במדבר לילי (1972), הפציעה הצפונית (1980), כוכב תפוחים ומלח (1987), הכאה אטית על תוף קטן (1991), זרים (1993), הרכבת (1996) ואחים יחידים (2000) (מתוך ג'יוסי, אנציקלופדיה, עמ' 75). הסיפור לקוח מתוך ג'יוסי, אנציקלופדיה, עמ' 75-79. הסיפור התפרסם בקובץ הסיפורים הראשון של אלרימאוי, עירום במדבר לילי (1972). כל ההערות הן של המתרגם. הערות השוליים מבוססות על ספרו של וליד אלח'אלדי (ח'אלדי, כדי שלא נשכח). המאמר פורסם לראשונה בכתב העת סדק.
1. במקור: الوكالة, שמשמעה "סוכנות". הכוונה לבגדים שקיבל מסוכנות הסער אונר"א שהוקמה על ידי האו"ם לטיפול בפליטי 1948.

מאז שעקר ממחנה אלנוויעמה², שבו שהה תקופה של עשרים שנים ארוכות, הוא נכסף שוב ושוב לישון. שם הוליד את בנו חסן ושם בנה בית בן שלושה חדרים שבחצרו צמחו שיח גפן ועץ צפצפה. כמה מן הידענים בחוג מכריו שהיה מתכנס בשעות הערב אמרו לו שזו מחלה ממארת שאין לקנא בה. אחרים אמרו לו בגלוי שהיא תביא אותו אל המנוחה האחרונה. אבל למה נותן אבו אלעבד את דעתו? קמעה קמעה גבר הנמנום אשר עצם את ריסיו וכיבה את תודעתו. הרוח הלוהטת והמאובקת השתעשעה עם החפצים באוהל, ממששת את פניו התשושים עתירי הזיעה הדביקה. המולת הילדים שבחוץ נשמעה לו כזמזום. בעקבות הרוח אשר חלפה על פניו הוא דמיין שהוא נמצא במסע מתיש שאינו מסתיים, במצב של נסיעה ללא קץ. הוא שלף את כף ידו הרטובה מתחת לראשו. המעיל הצמרי היה מחוספס והוא חש כאילו הוא ישן על קוצים. הוא נותר יחידי על אדמה לא נודעת, נטולת שייכות לעולם שמסביב. הגבינה והטבק ייבשו את פיו עד שלא יכול היה לבלוע את רוקו. הוא הזדקף בעצלתיים וחיפש אחר כד המים על מנת לשתות ממנו. הוא הביט בתקווה מסביב אולם חשש שלא ימצא את הכד. לבסוף מצא אותו בפתח האוהל. המים שנותרו בתחתית הכד היו חמים. הוא הטא את הכד מעל פיו וגמע בלהיטות את הטיפות שנותרו. אבן חצץ קטנה נקשה בשיניו ושיבשה את הנאתו. הוא ירק את האבן, אחר כך ירק פעם נוספת אולם טעם העפר נותר בפיו. הוא שב והשתטח על השמיכה כמי שבורח מן הלא-נודע שאורב לפתחו. הוא היה נחוש ליפול לתרדמה ארוכה, אפילו אם זו תוביל אותו אל תנומתו האחרונה. אלא שהלאות אשר התפשטה ברגלו סיכלה את רצונו. הוא הניע את רגלו אנה ואנה כדי להפיג את הלאות אולם עד מהרה כל זה היה לו לזרא. כעת הוא נוכח לדעת שמאמציו לא ישאו פרי ושהוא ייוותר תלוי בין אדמת הערות לבין שמי השינה. אבו אלעבד שקע בדכרוך ופחד שזוהי ראשיתה של המחלה אשר תשלול ממנו את חצי הדינר שאותו היה מקבל מבעל הבניין שבהר הסמוך. הוא קילל את בנו חסן הצעיר, חסר הרסן, אשר אינו מנסה למצוא עבודה וממשיך בהיעדרותו. מוסטפא אשר עובד בכווית מזה חמש שנים, ואשר לא היה דורש בשלומם אלא רק בשני החגים³, שולח להם שטרות ירוקים שחסן היה לוקח ועושה בהם כאוות נפשו. אחר כך עוד יגיד הממזר שהוא עומד להתחתן, בעוד ח'דיג'ה ממתינה לתורה להינשא. הוא לא הצליח לנמנם אפילו שעה או שעתיים כשמחוץ לאוהל כבר עמדה השמש

2. במחנה אלנוויעמה (مخيم النويعة), כחמישה קילומטרים מצפון ליריחו, התרכזו פליטים של מלחמת 1948. עיקר עיסוקם של התושבים הגברים במחנה היה גידול בננות ופרי הדר. אלנוויעמה הוא אחד משלושת מחנות הפליטים שנבנו סביב העיר יריחו; המחנות האחרים הם עין-אלסולטן ועקבת ג'בר. לפני יוני 1967 היה שטחו של מחנה אלנוויעמה כ-276 דונם והוא מנה כ-25,000 תושבים, כמחצית מן הפליטים שהתרכזו בשלושת המחנות. עם מלחמת 1967 ננטש המחנה והפליטים שחיו בו התפזרו לכל עבר.

3. הכוונה לעיד אל-פיטר (عيد الفطر, חג הפסקת צום הרמדאן) ולעיד אל-אדחא (عيد الأضحى, חג הקורבן, המציין את המועד לעלייה לרגל למכה).

על סף השלמת מסעה היומי. מוחו היה יגע ומבולבל מעוצמת המחשבה וההיזכרות. הוא נקלע לסערת נפש שממנה לא יכול היה לשוב ולחשוב על דבר כלשהו, כפי שלא צף במוחו שום זיכרון. הוא שש לקראת הרגע הזה שעל פי רוב שימש עבורו כהקדמה לפני הצלילה אל סבך השינה והשכחה. לא עברו דקות ספורות ואבו אלעבד, ועמו פרקי חייו העצובים, שקע בשינה עמוקה ובעקבותיה נשמעה נחירה חדה ומקוטעת, כקול חיה שחוטה. זכוב עקשני, גדול מימדים וטורדני, דילג על תווי פניו ושיווה לו מראה לא בריא.

הדרך ממחנה הפליטים אלנוויעמה אל הגדה המזרחית של הנהר היא ארוכה ומלאת תחתיתם. כאשר צועדת בה משפחה שלמה באמצע הקיץ היא כרוכה בקשיים ותלאות גדולים, כשהסיכוי למות גדול מן הסיכוי לחיות. אבל הוא השלים את הדרך. היה שם דבר מה, מאחור, שהאיץ בהם לצאת. אום אלעבד הכעיסה אותו שכן רצתה לנוח מדי שעה למשך חצי שעה בעוד שהמרחק היה גדול. המטוסים בשמיים לא הפגינו רחמים והתדהמה חשפה וגירתה את עצביו.

יריחו שמאחוריהם טבלה בנחשול של עשן. ליבו עלה על גדותיו ונשמתו כמעט ונעתקה: אלוהים, כמה קשה העולם, כמה מקולל הוא הזמן. איך כל זה קרה? אולם מעיניה של אום אלעבד, אשר גוררת כבר חמישים שנה, נשקפו תהיות מתריסות ומעורפלות שנותרו חסרות מענה. חסן היה נמרץ ומתוח בעורו מהסס לשאול את אביו: למה לא נשארנו כמו כל האחרים? ח'דיג'ה פחדה והשמיכות שעל גבה היו כבדות. היא אמרה לאמה כי שכחה את מכשיר הרדיו פועל ואילו זו השתיקה אותה במבט כועס. היא חזרה ושאלה: האם גם בני משפחת אבו חלימה עזבו? אלא שמשקל השמיכות אילץ אותה להתמקד בדרך. למרות שאבו אלעבד לא האמין למראה עיניו הוא האיץ את הליכתו כאילו כבר ציפה לזאת.

החיילים מסביבם נמלטו בסערה. חלקם פנו אל הנהר ואחרים לכיוון מזרח. במלחמה נדמים המוות והחיים כשני כוחות שונים שעשויים להתערבב זה בזה. המערכה לא הסתיימה וההתנגדות בין חיים למוות לא חדלה מלטלטלם. היה לה טעם מיוחד בפיהם.

אבו אלעבד פחד שמשפחתו תתפזר. למשל שיאבד את חסן צעיר בניו. או את ח'דיג'ה העצובה. או את רעייתו שבה התאהב ביום אחד בבית דג'ן.⁴ ב-1948 חיסל קליע את נעוריו של בכורו אלעבד וחיייו עברו עליו מאז בדאבון לב כשהוא מתייסר בסיוטים ובמחשבות רודפניות.

במבואות צווילח⁵ הם פגשו במשאית קלה שהסיעה אותם. היטיב מזלם שכן הנהג

4. כפר בית דג'ן (بيت دجن) שכן לפני 1948 על הדרך בין יפו ורמלה, מדרום למסילת הרכבת שבין יפו לירושלים. הכפר, שמנה כ-4000 תושבים, נכבש באפריל 1948 ועל אדמותיו הוקמו ארבעה יישובים יהודיים: בית דגן, משמר השבעה, חמד וגנות.

5. עיירה הנמצאת כ-13 קילומטרים צפונית-מערבית לעיר הבירה של ירדן ונחשבת כיום לחלק מעמאן רבתי.

היה שכנם למחנה. אבו אלעבד כמעט ומעד כשמכנסיו הסתבכו בשולי הדלת בעודו עולה על המשאית הקלה. מחשבה מרירה פקדה אותו כשנזכר בצוענים אשר מעולם לא ישבו במקום של קבע, ובאופן אינסטינקטיבי תקפו אותו רגשות אהדה גדולים כלפיהם. בסופו של דבר הוא פחד שגורלו יהיה כגורלם. בעיניו עלו דמעות. הוא התגבר והסתיר אותן מעיניו של חסן. גופו התנודד עקב המהירות, הצפיפות, העדר הריכוז, והעליות והירידות שפקדו אותו לסירוגין.

מבטו נותר תלוי מערבה כאשר המשאית התרחקה כשהיא גומאת מרחקים. הוא הרגיש בליבו עצב וטינה כשחלף על פני אנשים שעוקרים עצים. כאשר הרי עמאן נשקפו מולו הוא החל לדמיין את המפגש עם קרוביו וחש מבוכה וצער. כאשר נעצר הרכב קפץ ממנו ופרש את גופו על המדרכה הקרובה כשהוא מותש לחלוטין. צל של מבנה גבוה העניק לו תחושה של מנוחה גדולה שהייתה מעורבת בתשוקה לדבר מה מסתורי. הייאוש הכין אותו לכך שהוא לא יפגוש בו לעולם. איש לא יודע את צפונות הימים השחורים כמו אבו אלעבד ואף לא אחד מבין כמותו את השפעתן של רוחות החמסין. כיצד הביא את עצמו לכך שמכל רכשו נותר לו אוהל כחול וצר שהוא זיכרון של העקירה וחיי הנוודות?

- חסן לא בא עדיין
- הוא יבוא בוודאות
- יכול להיות שהלך אל בית הקולנוע או שאולי הוא משוטט
- אבל הוא היה נחוש להגיע. הוא העקשן שבינינו
- הוא יכול להיות באוהל הכחול ה"תיירותי"
- הלכתי לשם בעצמי. אביו הזקן ישן שם שינה עמוקה
- ... כל נפקד וסיבתו הוא
- יכול להיות שהוא צריך אותנו
- אולי הוא איבד את הדרך
- איש לא מכיר את הדרך כמו חסן
- עברה חצי שעה. אני דואג לו
- אלוהים, מתי הוא עומד להגיע, היכן הוא יכול להיות?
- כל דבר אפשר שקרה, מי יודע!
- אני אומר שאולי הוא ממתין לנו עתה
- "אני בטוח שחסן..."
- "חלמתי שחסן..."

הם דיברו עד שהבינו שהם מכלים את זמנם ללא תועלת. הם הסכימו באחת שהזמן דוחק ואינו מתיר להם לפטפט פטפוטי סרק. כאילו על פי החלטה מוקדמת נפרדו שלושתם. לכל אחד מהם היה רעיון, שנראה כחלום זוהר, שהיה ברור וסתום כאחד. ברגע נוקב אחד נפגשו עיניהם ושפת עיניהם הביעה הסכמה הדדית. הם נפרדו לדרכיהם בתחושה ובהבטחה שיחזרו ויפגשו.

אבו אלעבד התעורר כאילו יצא מתחתית של באר חשוכה. החשיכה אפפה את האוהל הצר והקשתה על אצבעותיו המיוזעות למצוא את קופסת הטבק. האוהל השומם, הריק מאדם, הפחיד אותו. בשל השקט הכללי הוא הבין שמשוהו קרה. הוא נאנח בכבדות. בתקווה קטנה בליבו הוא החל לחפש את המנורה, התנגש במיכל הדלק ונפל על האדמה היבשה. הוא חזר ושיער שדבר מה לא נותן לו מנוח. מאז שיצא בבוקר לעבודתו הוא חש מרירות בפיו. משוהו דלוח ולא טבעי. איפה אום אלעבד? האם לא שבעה כבר מדיבורים? ומדוע ח'דיג'ה מאחרת עד לשעה זו? אין ספק שהיא צמודה לאמה. אולם חסן, מי יכול לשלוט בו? מעולם לא אירע שהם הותירו אותו לבדו. אז מהו אם כן העניין? מתוך תוכו נשקף אכל שאת שורשיו כיסה ערפל. מרה שחורה נפלה עליו. הוא התרומם על מנת לצאת ולשאול את השכנים. כאשר ראה את המחנה ישן ברוגע התרגשה עליו ההפתעה. הוא נוכח לדעת שהשעה מאוחרת ופחדו גדל.

- אבו יוסף... אבו יוסף.

הלז התרומם ממיטתו מלא חרדה. אחרי שהחליפו ברכות בקיצור נמרץ אמר אבו יוסף:

- מדוע לא באת אלינו הלילה הזה?

- אבל אדוני החאג', היכן הם אום אלעבד וח'דיג'ה?

- אה. נכון. ראיתי אותן מחפשות את חסן. אני לא ראיתי אותו אך מישוהו אמר לי שהוא התהלך במחנה במדי צעירינו ונשק תלוי על כתפו. אחר כך הוא עזב אל העיר. אום אלעבד וח'דיג'ה לא האמינו לכך. כל אחת התעקשה שאירעה לו תאונה. אלוהים ישמור. מדוע אתה מתפלא אבו אלעבד שהוא הלך עמם? גם בני שלי שם כפי שאתה יודע.

אבל אבו אלעבד התפלא. הוא נזכר מיד בבנו אלעבד אשר קליע קטע את בחרותו ובחייו שעברו עליו בדאבון לב. תקפה אותו תשוקה לוהטת אליו וקווי המתאר של בית דג'ן הרחוקה חזרו אל תודעתו. הוא היה על סף דמעות, אבל נסוג אל אוהלו. בפעם הזאת הוא לא חש במועקה שהפילה החשיכה שכן הוא היה מנותק מן המקום, נועץ את מבטו בזיכרון. הוא אפילו לא התפתה לשאול "מה השעה עכשיו". הוא היה בטוח שהאריך בשינה וששעת הבוקר קרבה.